

Warszawa, 22.03.2006 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

dr Janusz KOCHANOWSKI

RPO-520158-III/05//LN

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Sąd Najwyższy
Izba Pracy,
Ubezpieczeń Społecznych
i Spraw Publicznych
WARSZAWA

Wniosek

Rzecznika Praw Obywatelskich

o podjęcie uchwały mającej na celu wyjaśnienie ujawnionych w orzecznictwie rozbieżności w wykładni prawa.

Na podstawie art. 60 § 2 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. Nr 240, poz. 2052 ze zm.) i art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147) wnoszę o rozstrzygnięcie:

„Czy korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy powoduje obowiązek ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych - Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.)?”

Uzasadnienie

Na podstawie zamieszczonego w Gazecie Wyborczej z 6 grudnia 2005 r. artykułu pt. „ZUS: Urodziły? Niech płacą”, Rzecznik Praw Obywatelskich podjął problem zasad podlegania obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym przez osoby korzystające z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego, które jednocześnie prowadziły w tym okresie pozarolniczą działalność gospodarczą. Przedmiotem tego artykułu była bowiem krytyczna ocena działań organów rentowych, w ramach których wydawane są decyzje o podleganiu przez takie osoby obowiązkowemu ubezpieczeniu emerytalnemu, rentowemu i wypadkowemu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. Konsekwencją takich decyzji jest żądanie od takich osób uiszczenia zaległych składek wraz z należnymi odsetkami za zwłokę.

Zakres podmiotowy przymusu ubezpieczeń emerytalnego i rentowego wyznaczają art. 6, 8 i 9 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Obowiązkowym ubezpieczeniom podlegają, między innymi, „osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są pracownikami” (art. 6 ust. 1 pkt 1), a także te, które są „osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą” (art. 6 ust. 1 pkt 5). W systemie ubezpieczeń społecznych obowiązuje w zasadzie przymus ubezpieczenia z jednego tytułu. Dlatego też, zgodnie z art. 9 ust. 1 ustawy, osoby będące pracownikami, „spełniające jednocześnie warunki do objęcia ich obowiązkowo ubezpieczeniami emerytalnym i rentowymi z innych tytułów, są obejmowane ubezpieczeniami tylko z tytułu stosunku pracy”. Oznacza to, że dopóki osoba prowadząca działalność gospodarczą pozostaje pracownikiem, dopóty podlega przymusowi ubezpieczenia wyłącznie z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy. Wyjątek od zasady obowiązku ubezpieczeń z jednego tytułu został przewidziany w art. 9 ust. 1a ustawy. Według tego przepisu, ubezpieczony z tytułu pozostawania w stosunku pracy, którego podstawa wymiaru składek „w przeliczeniu na okres miesiąca jest niższa od określonej w art. 18 ust. 4 pkt 5, podlega również obowiązkowo ubezpieczeniu z innych tytułów”. W art. 18 ust. 4 pkt 5 ustawy wymieniona została kwota minimalnego wynagrodzenia za pracę (ustalanego na podstawie przepisów ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, Dz.U. Nr 200, poz. 1679 ze zm.).

Obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu podlegają również osoby korzystające z urlopu wychowawczego i pobierające zasiłek macierzyński lub zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19) - „od dnia spełnienia warunków, o których mowa w art. 9 ust. 6, do dnia zaprzestania spełniania tych

warunków" (art. 13 pkt 13). Jak wynika z art. 9 ust. 6 ustawy w związku z jej art. 6 ust. 1 pkt 19, przymus ubezpieczenia w odniesieniu do tej grupy ubezpieczonych istnieje tylko wtedy, gdy „nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązki ubezpieczeń społecznych”.

Wykładnia tych przepisów doprowadziła do powstania rozbieżności w orzecznictwie.

Stosując wykładnię opartą na dosłownym brzmieniu art. 6 ust. 1, 5, i 19 oraz art. 9 ust. 1 i 6 ustawy w wyroku z dnia 19 marca 2003 r. (II UK 157/02, OSNP z 2004 r. Nr 1, poz. 9) Sąd Najwyższy stwierdził, że decyzja organu rentowego o wyłączeniu z obowiązku ubezpieczenia społecznego, wydana na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.) nie może wywoływać skutków prawnych po 1 stycznia 1999 r., to jest po wejściu w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, jeżeli jej postanowienia są sprzeczne z przepisami tej ustawy. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, że zgodnie z art. 9 ust. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, osoby przebywające na urloпах wychowawczych podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązki ubezpieczeń społecznych. Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 5 tej ustawy obowiązkowym ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym podlegają osoby fizyczne, które na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej są osobami prowadzącymi pozarolniczą działalność gospodarczą oraz osobami z nimi współpracującymi. Tym samym obowiązek ubezpieczenia emerytalno-rentowego wnioskodawczyni *zaczął* (od dnia 1 stycznia 1999 r.) wpływać nie z zatrudnienia ale - z uwagi na korzystanie z urlopu wychowawczego - z faktu prowadzenia działalności gospodarczej. Wobec zatem zmiany przepisów prawa regulujących obowiązki ubezpieczenia, decyzja organu rentowego z dnia 17 stycznia 1997 r., zwalniająca z obowiązku ubezpieczenia z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej, utraciła moc co do okresów następujących po dniu 1 stycznia 1999 r., a sam fakt nie uchylenia decyzji nie może przedłużać jej mocy obowiązującej na okres, w którym pozostawałaby ona w oczywistej sprzeczności z obowiązującym prawem.

Podobne stanowisko zajął Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 18 grudnia 2001 r. (III AUa 1391/00, OSA 2003 nr 8, poz. 33) stwierdzając, że osoby korzystające z urlopu wychowawczego i prowadzące w tym czasie pozarolniczą działalność gospodarczą podlegają od dnia 1 stycznia 1999 r. obowiązkowo ubezpieczeniu z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W uzasadnieniu tego wyroku stwierdzono, że decyzja, na którą powołuje się odwołująca

została wydana w innym stanie prawnym niż ten, jaki obowiązywał do dnia 1 stycznia 1999 r., tj. do wejścia w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Ustawa ta bowiem wprowadziła obowiązkowe ubezpieczenie dla osób prowadzących działalność gospodarczą, za wyjątkiem ubezpieczenia chorobowego, które dla tej kategorii osób jest ubezpieczeniem dobrowolnym. Za osobę prowadzącą pozarolniczą działalność gospodarczą, zgodnie z art. 8 ust. 6 pkt 1 tej ustawy, uważa się osobę prowadzącą taką działalność na podstawie przepisów o działalności gospodarczej lub innych przepisów szczególnych. Odwołująca niewątpliwie prowadziła w dacie wskazanej w zaskarżonej decyzji działalność gospodarczą, a zatem to, iż w okresie wcześniejszym korzystała z urlopu wychowawczego, prowadząc jednocześnie taką działalność, nie może stanowić argumentu, że wejście w życie nowych uregulowań prawnych w tym przedmiocie nie zmieniło nic w jej sytuacji faktyczno-prawnej i że w dalszym ciągu z mocy ustawy winna być zwolniona od obowiązku uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne.

Podobne stanowisko zaprezentował także Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 14 czerwca 2005 r. (I UK 280/04, OSNP z 2006 r. Nr 3-4, poz. 61) stwierdzając, że korzystanie z urlopu wychowawczego lub pobieranie zasiłku macierzyńskiego albo zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego (art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych), stanowi odrębny tytuł obowiązkowego ubezpieczenia społecznego (art. 9 ust. 6 tej ustawy), co w razie prowadzenia działalności pozarolniczej rodzi obowiązek opłacania składek z tytułu tej działalności, bez względu na równoczesne pozostawanie w stosunku pracy. Zdaniem składu sędziów Sądu Najwyższego orzekającego w tej sprawie, urlop macierzyński (art. 180 Kp) jest obligatoryjnym dla pracodawcy okresem zwolnienia pracownika z obowiązku świadczenia pracy i jest zwolnieniem od pracy, podczas którego pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia. Utrata możliwości zarobkowania rekompensowana jest świadczeniami z zabezpieczenia społecznego - zasiłkiem macierzyńskim z chorobowego ubezpieczenia społecznego zgodnie z art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. z 2005 r. Nr 31, poz. 267 ze zm.). Art. 16 ust. 8 ustawy systemowej stanowi, że w przypadku osób pobierających zasiłek macierzyński składki ubezpieczenia emerytalnego i rentowego finansuje w całości budżet państwa. Z powyższego wynika, że ustawodawca na czas opieki nad dzieckiem, w miejsce stosunku pracy wprowadził odrębny tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych w postaci zasiłku macierzyńskiego.

W ostatnim czasie zapadły co najmniej dwa wyroki Sądu Najwyższego, reprezentujące tezę przeciwną, zgodnie z którą korzystanie z urlopu macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy

wyłącza obowiązek ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia pozarolniczej działalności gospodarczej.

Obszerne uzasadnienie takiego stanowiska *znaleźć* można w uzasadnieniu wyroku Sądu Najwyższego z dnia 18 stycznia 2005 r. (II UK 128/04, OSNP z 2005 r. Nr 15, poz. 233). W ocenie Sądu Najwyższego ustawa systemowa w art. 8 ust. 1 pkt 1 definiuje pracownika jako „osobę pozostającą w stosunku pracy”, wprowadzając od tej definicji dla celów ubezpieczeń społecznych dwa wyjątki. Pracownik - osoba pozostająca w stosunku pracy - traktowany jest jako osoba współpracująca, jeżeli spełnia kryteria określone dla osób współpracujących (art. 8 ust. 2 w związku z ust. 1). Za pracownika uważa się osobę, niepozostającą wprawdzie w stosunku pracy, ale wykonującą pracę na podstawie umowy prawa cywilnego (agencyjnej, zlecenia, o świadczenie usług), zawartej z pracodawcą, z którym pozostaje ona w stosunku pracy „lub jeżeli w ramach takiej umowy wykonuje pracę na rzecz pracodawcy, z którym pozostaje w stosunku pracy” (art. 8 ust. 2a). Według art. 13 pkt 1 ustawy, obowiązkowo ubezpieczeniom podlegają pracownicy od dnia nawiązania stosunku pracy do dnia ustania tego stosunku. Urlopy macierzyński i wychowawczy są instytucjami prawa pracy. *Zatem* w aspekcie statusu ubezpieczeniowego pracownika, należy kolejno rozważyć jakie jest ich znaczenie dla bytu stosunku pracy. Nie mają żadnego. Mają natomiast znaczenie dla realizacji stosunku pracy, tj. dla wykonywania przez jego podmioty wzajemnych praw i obowiązków składających się na treść tego stosunku prawnego. Urlopy macierzyński (art. 180 Kp) i wychowawczy (art. 186 Kp) są obligatoryjnymi dla pracodawcy okresami zwolnienia pracownika z obowiązku świadczenia pracy. Są zwolnieniami od pracy, za czas których pracownik nie zachowuje prawa do wynagrodzenia. Utrata możliwości zarobkowania rekompensowana jest świadczeniami z zabezpieczenia społecznego - zasiłkiem macierzyńskim z chorobowego ubezpieczenia społecznego (art. 2 pkt 5 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa) oraz zasiłkiem wychowawczym z zaopatrzenia społecznego, czy jak to określił ustawodawca w art. 18 ust. 5a - z pomocy społecznej (rozdział 2a ustawy z dnia 1 grudnia 1994 r. o zasiłkach rodzinnych, pielęgnacyjnych i wychowawczych, Dz.U. z 1998 r. Nr 102, poz. 651 ze zm.). Tak więc przerwy w świadczeniu pracy z tytułu urodzenia dziecka i sprawowania nad nim osobistej opieki nie są przerwami w wykonywaniu pracy powodującymi utratę statusu pracownika. Powyższe rozważania doprowadziły Sąd Najwyższy do wniosku, że - pozostając w okresach korzystania z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w stosunku pracy - stosownie do art. 9 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy, osoba taka nie podlegała obowiązkowi ubezpieczeń emerytalnego i rentowych z tytułu prowadzenia działalności gospodarczej. Mogła natomiast, zgodnie z art. 9 ust. 1 zdanie drugie ustawy, ubezpieczyć się dobrowolnie.

W dalszej części uzasadnienia wyroku Sąd Najwyższy zauważa możliwość innej wykładni art. 6 ust. 1 pkt 1, 5 i 19 oraz art. 9 ust. 1 i 6 ustawy, opartej na dosłownym ich brzmieniu. Prowadzi ona do stwierdzenia, że tytułem przymusowego ubezpieczenia pracownika na czas korzystania z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego przestaje być pozostawanie w stosunku pracy, a staje się albo tylko owo przebywanie na urloпах albo „zaktualizowany” inny tytuł ubezpieczenia. Trzeba by w takim przypadku zbudować również jakąś logiczną, wewnątrznie spójną konstrukcję prawniczą dla uzasadnienia opisanej sytuacji. Hipotetycznie możnaby przyjąć, że na czas trwania urlopów macierzyńskiego i wychowawczego (a właściwie, zgodnie z art. 13 pkt 13 „od dnia spełnienia warunków, o których mowa w art. 9 ust. 6”) tytuł obowiązku ubezpieczenia - pozostawanie w stosunku pracy (art. 6 ust. 1 pkt 1) - albo przekształcałby się (zmieniał, czy raczej zamieniał) w inny tytuł rodzący przymus ubezpieczeń (art. 6 ust. 1 pkt 19 lub pkt 5) albo ulegał zawieszeniu lub - ewentualnie - ustawał. Z chwilą podjęcia pracy po zakończeniu urlopu (a ściślej - w dniu „zaprzestania spełniania warunków”, o których mowa w art. 9 ust. 6) następowałyby ponowne, niejako zwrotne, przekształcenie tytułu obowiązku ubezpieczeń albo odwieszenie lub powstanie na nowo przymusu ubezpieczeń z tytułu pozostawania w stosunku pracy. Co do kierunku rozstrzygnięcia tej kwestii brak jest - w ocenie Sądu Najwyższego - jakichkolwiek wskazówek ze strony ustawodawcy. Pomijając jednak doktrynalny aspekt zasygnalizowanego zagadnienia, należałoby rozważyć konsekwencje aksjologiczne jedynie wykładni językowej analizowanych przepisów. Jakkolwiek prawo ubezpieczenia społecznego uważa się powszechnie za prawo ścisłe, nie oznacza to, iżby jego przepisy należało wyklądać tylko przy użyciu reguł wykładni gramatycznej. Zgodnie z art. 2a ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, ustawa „stoi na gruncie równego traktowania ubezpieczonych”, a zasada ta dotyczy, między innymi, „warunków objęcia systemem ubezpieczeń społecznych” oraz „obowiązku opłacania i obliczania wysokości składek na ubezpieczenie społeczne” (ust. 2 pkt 1 i 2). Kryteria dyferencjacji sytuacji ubezpieczonych w ramach systemu powinny mieć jeśli nie szczególne, to na pewno mocne, nie tylko fiskalne, uzasadnienie. Jeżeli za modelowy przyjąć status ubezpieczonego z tytułu pozostawania w stosunku pracy (za czym przemawiają racje zarówno historyczne, jak i normatywne), to za każdym uregulowaniem mniej korzystnym dla ubezpieczonych z innych tytułów powinny stać przekonujące racje. Zasada równego traktowania ma nie tylko charakter deklaracyjny, ale przede wszystkim normatywny. Niezastosowanie jej wobec ubezpieczonego może stanowić samodzielną podstawę „dochodzenia roszczeń z tytułu ubezpieczeń z ubezpieczenia społecznego przed sądem” (art. 2a ust. 3). Wykładając więc przepisy ustawy systemowej należy uwzględnić również ten „równościowy”, czy też „niedyskryminacyjny” aspekt. W konkluzji Sąd Najwyższy stwierdził, że pracownik,

który nie ma innego tytułu ubezpieczenia, podlega w okresach korzystania z urlopów wychowawczego i macierzyńskiego (pobierania zasiłku macierzyńskiego lub zasiłku w wysokości zasiłku macierzyńskiego) przymusowi ubezpieczeń z tych tytułów (art. 6 ust. 1 pkt 19). Pracownik, który ma inny tytuł ubezpieczenia nie podlega przymusowi ubezpieczenia na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy. Korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy nie aktualizuje obowiązku pracownika ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6). Ponadto zdaniem Sądu Najwyższego za taką interpretacją wykładanych przepisów przemawiają również względy systemowe, a mianowicie zakwalifikowanie urlopów wychowawczych „przypadających przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty”, jako okresów nieskładkowych (art. 7 pkt 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.). Przepis ten, przy założeniu, że w okresie urlopu wychowawczego korzystający z niego podlega zawsze przymusowi ubezpieczenia - na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 lub na podstawie innego tytułu, np. art. 6 ust. 1 pkt 5 - byłby po 1 stycznia 1999 r. zbędny.

Do stanowiska zaprezentowanego przez Sąd Najwyższy w przytoczonym powyżej wyroku z dnia 18 stycznia 2005 r. odwołał się z kolei Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 20 października 2005 r., (I UK 63/05, dotychczas nie publikowany) zauważając w uzasadnieniu, że zgodnie z regułami wykładni systemowej, należy stwierdzić, że dyspozycja art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wedle której osoby przebywające na urloпах macierzyńskich lub pobierające zasiłek macierzyński podlegają obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym, „jeżeli nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych”, nie dotyczy tych osób, które będąc pracownikami, prowadzącymi jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, objęte zostały (zgodnie z dyspozycją art. 9 ust. 1 tej ustawy) wyłącznie obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu stosunku pracy, a następnie w ramach tego ubezpieczenia skorzystały z prawa do zasiłku macierzyńskiego.

Tak więc literalna wykładnia przepisów doprowadziła w orzecznictwie do stanowiska, zgodnie z którym tytułem przymusowego ubezpieczenia pracownika na czas korzystania z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego przestaje być pozostawanie w stosunku pracy, a staje się albo tylko przebywanie na urloпах albo „zaktualizowany” inny tytuł ubezpieczenia. Zapadają także jednak wyroki prezentujące przeciwne stanowisko. W świetle tych wyroków, opartych na regułach wykładni systemowej, dyspozycja art. 9 ust. 6 w związku z art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy

o systemie ubezpieczeń społecznych nie dotyczy tych osób, które będąc pracownikami, prowadzącymi jednocześnie pozarolniczą działalność gospodarczą, objęte zostały (zgodnie z dyspozycją art. 9 ust. 1 tej ustawy) wyłącznie obowiązkowym ubezpieczeniem emerytalnym i rentowymi z tytułu stosunku pracy, a następnie w ramach tego ubezpieczenia skorzystały z prawa do zasiłku macierzyńskiego. Oznacza to, że korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy nie aktualizuje obowiązku pracownika ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach pozarolniczej działalności gospodarczej (art. 6 ust. 1 pkt 5 w związku z art. 9 ust. 6).

Odnosząc się do występujących w orzecznictwie rozbieżności Rzecznik Praw Obywatelskich opowiada się za stanowiskiem, zgodnie z którym korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania w stosunku pracy skutkuje obowiązkiem ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach działalności gospodarczej. Należy zauważyć, że na gruncie przepisów ustawy osoby przebywające na urloпах wychowawczych lub pobierające zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego mają odrębny status niż pracownicy, a zatem nie znajduje do nich zastosowania zasada pierwszeństwa ubezpieczenia pracowniczego w związku z jednoczesnym prowadzeniem działalności gospodarczej, o której mowa art. 9 ust. 1 ustawy. W takiej sytuacji znajduje zastosowanie art. 9 ust. 6 ustawy w związku z jej art. 6 ust. 1 pkt 19, który stanowi o przymusie ubezpieczenia w odniesieniu do osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego tylko wtedy, gdy osoby takie „nie mają ustalonego prawa do emerytury lub renty i nie mają innych tytułów rodzących obowiązek ubezpieczeń społecznych”. Zdaniem Rzecznika Praw Obywatelskich ustawa właśnie w ten sposób reguluje kwestię zbiegu tytułów objęcia ubezpieczeniem społecznym osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński (lub zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego), które spełniają jednocześnie warunki do objęcia obowiązkowo ubezpieczeniem z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności. Oznacza to „zawieszenie” pracowniczego tytułu do ubezpieczenia na czas urloпу wychowawczego i macierzyńskiego i wprowadzenie w to miejsce „czynnego” tytułu w związku z prowadzeniem pozarolniczej działalności. Przeciwna wykładnia oznaczałaby, że art. 6 ust. 1 pkt 19 ustawy jest zbędny oraz prowadziłaby do dyskryminacji osób, które w okresie urloпу macierzyńskiego lub wychowawczego podjęły działalność gospodarczą, stawiając je w gorszej sytuacji w stosunku do osób, które podjęły taką działalność przed skorzystaniem z prawa do urloпу. W wyroku z dnia 18 stycznia 2005 r. na uzasadnienie stanowiska, że korzystanie z urlopów macierzyńskiego i wychowawczego w okresie pozostawania

w stosunku pracy nie aktualizuje obowiązku pracownika ubezpieczenia z tytułu jednoczesnego prowadzenia w tych okresach pozarolniczej działalności gospodarczej Sąd Najwyższy przywołuje również względy systemowe, a mianowicie zakwalifikowanie urlopów wychowawczych „przypadających przed dniem nabycia prawa do emerytury lub renty”, jako okresów nieskładkowych (art. 7 pkt 6 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Przepis ten, przy założeniu, że w okresie urlopu wychowawczego korzystający z niego podlega zawsze przymusowi ubezpieczenia - na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 19 lub na podstawie innego tytułu, np. art. 6 ust. 1 pkt 5 - byłby po 1 stycznia 1999 r. zbędny.

W związku z tym Rzecznik Praw Obywatelskich uważa, że art. 7 pkt 6 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych znajduje zastosowanie tylko do okresów urlopów wychowawczych przypadających przed datą wejścia w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych i z tego względu jest niezbędny. Od 1 stycznia 1999 r. okresy urlopu wychowawczego, jako stanowiące odrębny tytuł do obowiązkowego podlegania ubezpieczeniom społecznym, w żadnym razie nie mogą być uznawane za okresy nieskładkowe. Trzeba także uwzględnić brzmienie art. 16 ust. 8 ustawy, zgodnie z którym składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe osób przebywających na urloпах wychowawczych lub pobierających zasiłek macierzyński albo zasiłek w wysokości zasiłku macierzyńskiego finansuje w całości budżet państwa. Przyznanie wsparcia socjalnego osobom przebywającym na urloпах wychowawczym i macierzyńskim i uzyskującym własne dochody z tytułu prowadzenia pozarolniczej działalności trudno byłoby uznać za rozwiązanie racjonalne.

Ujawnione w orzecznictwie rozbieżności w wykładni powołanych wyżej przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wywołane zostały przez niejasne sformułowanie ich treści. Wywołuje to wśród ubezpieczonych stan niepewności co do zakresu ciążących na nich obowiązków w zakresie podlegania ubezpieczeniom społecznym. Elementem składowym zasady demokratycznego państwa prawnego (art. 2 Konstytucji RP) jest zasada bezpieczeństwa prawnego i pewności prawa. Wyraża się ona w stanowieniu prawa w taki sposób, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela. Rozbieżne orzecznictwo sądowe w omawianym zakresie nie zapewnia bezpieczeństwa prawnego osób ubezpieczonych.

Problematyka tych rozbieżności dotyczy sfery praw obywatelskich i z tego względu Rzecznik Praw Obywatelskich uznał skierowanie pytania prawnego do Sądu Najwyższego za konieczne.

/-/ Janusz Kochanowski